

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Мария Станкова
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна
степен “доктор” по докторска програма „Икономика и управление на
туризма“ в ПН 3.9 Туризм

на тема “ ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА
ТУРИЗМА В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ, ЧРЕЗ ФИНАНСОВИТЕ
ИНСТРУМЕНТИ НА ЕС”

с автор Елена Александрова-Георгиева, редовен докторант към
Катедра „Туризм” на Стопанския факултет при ЮЗУ „Н. Рилски” –
Благоевград

Научен ръководител: проф. д-р Борис Колев

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на Заповед на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград № 925/07.05.2019 г. за определяне на научно жури по процедурата за публична защита на дисертационен труд, разработен от редовен докторант Елена Александрова-Георгиева и съответства на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за неговото прилагане, ЗВО, както и действащите вътрешни правила на Югозападния университет.

СПРАВКА ЗА КАНДИДАТА

Елена Александрова-Георгиева е родена през 1979 г. Средното си образование е придобила в Техникум по архитектура, строителство и геодезия – гр. Благоевград. Има бакалавърска степен по “Туризм” от ЮЗУ „Неофит Рилски“, гр. Благоевград. В Стопанския факултет към Софийския университет „Св. Климент Охридски” – гр. София се е обучавала в магистърска програма по Стопанско управление. Владее на добро ниво английски език. Професионалната ѝ реализация е в областта на планирането и популяризирането на дейности в сферата на земеделието и развитието на селските райони. Заема експертни и ръководни позиции в Министерството на земеделието, храните и горите, където работи и към

момента.

От 2015 г. Елена Александрова-Георгиева е редовен докторант към Катедра „Туризм“ на Стопанския факултет при ЮЗУ „Неофит Рилски“ (Заповед на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ - Благоевград № 265/04.02.2015 г).

СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Представеният за обсъждане от Елена Александрова-Георгиева дисертационен труд е с общ обем от 219 стандартни страници, компютърно набран текст; допълнителни 62 страници са приложения. В структурно отношение се състои от Използвани съкращения, Увод, Три глави, Изводи, Заключение, Приложения и Използвана литература. Така представена, разработката отговаря в структурно отношение на изискванията за композиционно и съразмерно разположение на отделните глави.

Библиографският апарат на работата е представен на 7 страници в края на разработката и включва както следва: 126 информационни източника, от които 43 на кирилица, 23 на латиница и 58 интернет източника. Цитирането на източниците като цяло е коректно и е представено под черта.

Дисертационният труд разглеждан в настоящата рецензия е посветен на актуална и значима тема. Аналитичната информация, с която борави очертава посоката на развитие на селските райони в България, като поставя акцент върху степента на използване на финансовите инструменти на ЕС във връзка с туризма. Изследването, което се представя, се основава на хипотезата, че повишаването на конкурентоспособността на туризма в селските райони на България зависи и респективно се повлиява в значителна степен от използването на финансовите инструменти на ЕС. Авторът си поставя цел и задачи, посредством които да проучи и изясни възможностите за повишаване на конкурентоспособността на туризма в селските райони на България и да даде ясни отговори за ефекта от предоставеното от ЕС финансиране за развитието на селски туризъм в България. Основната изследователска теза се разкрива чрез отделни хипотези, които, от своя страна, се развиват и доказват в дисертационния труд

В **увода** е зададена същността на темата. Изведени са изследователския обект и предмет, хипотези на дисертационния труд и поставените във връзка с тяхното изпълнение задачи, както и съществуващите ограничения. Авторът е очертал местоназначението на практическата реализация на изследването – туристическа дестинация България, обосновавайки избора си със специфичното отношение на заинтересованите от развитието на дестинацията страни към тематиката на конкурентоспособността и финансирането на дейности свързани с туризма в селските райони.

Обект на изследване е влиянието на безвъзмездно предоставените финансови средства от ЕС за инвестиране в туристически дейности в селските райони в България, като възможност за развитие на този вид туризъм и за повишаване на неговата конкурентоспособност. **Предметът на изследване** е извършването на анализи и оценки на инвестираните финансови ресурси в селските райони на България, насочени директно към развитието на селския туризъм и на тази основа да се постигне повишаване на конкурентоспособността на туристическото предлагане. Постигането им е подчинено на **главната цел**, а именно: извършване на теоретичен и териториален анализи и проучване на ефектите от досегашното прилагане на действащите финансови инструменти на ЕС, като средство за повишаване на конкурентоспособността на туризма в селските райони на България. За реализацията на целта са изведени набор от пет изследователски задачи, отнасящи се:

- a) проучване на теоретичната мисъл относно конкурентоспособността в селския туризъм, успоредно с установяването на изискванията и критериите, заложи в законодателната рамка по отношение на прилагането на финансовите инструменти в селските райони;
- b) създаване на модел на системата селски туризъм;
- c) разработване на система от критерии, показатели и методика за анализ и оценка на конкурентоспособността на туризма в селските райони;
- d) извеждане на ползите и ефектите от прилагането на финансовите инструменти в селските райони по отношение на инвестициите в този вид туризъм;
- e) дефиниране на понятието „повишаване на конкурентоспособност“ на туризма;
- f) определяне на насоки за повишаване конкурентоспособността на туризма в селските райони.

Изследването е методологически осигурено от съвкупност от подходи и методи, като експертен, нормативен, териториален и системен. Използвани са и статистически, сравнителен, оценъчен метод, клъстерен анализ и др., както и програмните продукти Excel, Pivot и SPSS). Приложени са модели за оценка на конкурентоспособността на М. Рибов, М. Станкова, П. Димитров и Р. Кръстева. Проучена е също нормативната база на България и на Европейския съюз по темата; Извършен е регионален анализ на усвоените средства от фондовете на ЕС и по-конкретно на финансирани дейности, имащи отношение към развитието на туризма в селските райони; Проведени са анкетни проучвания; Изведена е регионална бална оценка на усвоените средства в общините от област Благоевград; Борави се и с графично моделиране.

Като цяло дисертационният труд определено е отговор на обективна необходимост, обусловена от непълното изясняване на проблематиката, по отношение реализацията и финансирането на проекти, свързани с развитието на туризма в селските райони чрез фондове на ЕС.

Глава Първа на труда е озаглавена *ТЕОРЕТИЧНИ ВЪПРОСИ СВЪРЗАНИ С ПОВИШАВАНЕТО НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИЗМА В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ.*

В нея е извършен преглед на основите понятия използвани в дисертацията, появата на феномена селски туризъм в Европа и България. Представени са основни постановки относно развитието на развитието на теоретичната мисъл по отношение на конкуренцията, както и на конкурентоспособността на туризма.

Глава Втора представя *МЕТОДОЛОГИЧЕСКАТА РАМКА НА ПОВИШАВАНЕТО НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА В ТУРИЗМА, ЧРЕЗ ФИНАНСОВИТЕ ИНСТРУМЕНТИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ.*

Тя очертава рамката за прилагане на финансовите инструменти на ЕС, както и възможностите на финансовите инструменти за повишаване конкурентоспособността на туризма в селските райони. Разгледана е спецификата на прилаганите финансови инструменти, като важно средство за повишаване конкурентоспособността на туризма в селските райони. За анализа и оценката на проявлението ѝ са приложени избрани критериите и показателите подходящи за тези райони на страната. Извършен е преглед на методите за анализ и оценка на конкурентоспособността в туризма в селските райони.

Глава Трета разглежда *ПРИЛОЖНИ ВЪПРОСИ НА ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА В ТУРИЗМА В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ЧРЕЗ ФИНАНСОВИТЕ ИНСТРУМЕНТИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ* и се фокусира върху анализа и оценката на конкурентоспособността на туризма в селските райони по определените критерии и показатели. Получени са изводи, въз основа на които са изведени препоръки за повишаване на конкурентоспособността на туризма в селските райони на България.

Разработката завършва със съвкупност от **насоки за подобряване конкурентоспособността на туризма в селските райони.** Всички направени анализи и оценки в дисертацията дават основание да се направи извода, че пред туризма в селските райони има перспективи за развитие. Сред основните фактори за това развитие са финансовите средства, предоставени от ЕС, тъй като те са най-важната част от цялостното финансиране на туристическите дейности в тези райони на страната. Това финансиране обаче, както и последващите го инвестиционни действия трябва да бъдат обвързани с поредица от дейности насочени към повишаване на конкурентоспособността на туризма в селските райони, която да му осигури трайна пазарна ниша сред другите видове туризъм.

Трябва да е съобразено също така и с условията за включване на местната общност, с оглед на спецификите ѝ от социално, културно и икономическо естество.

ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Направеният обзор по съдържанието позволява да се отбележи, че дисертационният труд на Е. Александрова представлява **научна новост и носи полезност за различни заинтересовани страни**. Той констатира, че към настоящия момент не съществуват много изследвания свързани с ефекта от усвояването на финансови средства от ЕС за развитието на туризма в селските райони на страната. Разработването му от своя страна, допринася за обогатяване на тематиката, което би било от полза за развитието и повишаването на конкурентоспособността на този вид туризъм.

Прави впечатление, че авторът е проучил достатъчна като количество и тематика литература, свързана с конкурентоспособността, оценяването ѝ и подходите за повишаването ѝ, с акцент върху селските райони и финансирането на целенасочени мерки във връзка с тях.

Дисертационният труд напълно отговаря на законовите изисквания. От него е видно, че авторът е добре подготвен по темата, познава теорията и академичната литература в изследваната област и демонстрира висока способност за самостоятелно научно изследване.

Приноси на дисертационния труд

Безспорно е, че дисертацията съдържа оригинални приносни моменти и има научно-приложни резултати. На базата на изследването, автор и научен ръководител са очертали определени **приноси, които приемам** като отнасящи се до:

1. Проучването на националната и европейската нормативна уредба и рамка на прилагане на финансовите инструменти на ПРСР в селските райони;
2. Разработването на модел на системата „селски туризъм“;
3. Предлагането на собствена дефиниция на понятието „повишаване на конкурентоспособност“ на туризма във връзка със селския туризъм;
4. Разработването на набор от критерии и показатели, както и на методика за анализ и оценка на конкурентоспособността на туризма в селските райони;
5. Извеждането на ползите и ефектите от прилагането на финансовите инструменти в селските райони по отношение на инвестициите в този вид туризъм;
6. Определянето на някои основни насоки за повишаване конкурентоспособността на туризма в селските райони.

БЕЛЕЖКИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

По отношение на дисертационния труд могат да бъдат отправени и някои **критични бележки и препоръки**. В голямата си част, те вече бяха представени от мен на докторант Елена Александрова по време на вътрешната защита. Със задоволство мога да отбележа, че тя ги е приела и отчела добросъвестно в окончателния вариант на труда, който защитава. В настоящата рецензия обаче, бих искала да отправя към нея една принципна препоръка, отнасяща се както към дисертационния труд, така също и бъдещи нейни публикации, а именно – да бъде по-ясна и категорична при открояване на мнението си като автор.

ПУБЛИКАЦИОННА АКТИВНОСТ И АВТОРЕФЕРАТ

По темата на дисертацията, докторантът има 5 публикации: едно участие с отделна глава в колективен монографичен труд Александрова, Е. (2015). *Обновяване, развитие и популяризиране на туристическите обекти в югозападния регион на Република България*. В колективна монография „Аспекти на културата в трансформирация се свят”, Издателство ЮЗУ „Неофит Рилски“ и 4 участия в международни научни конференции: Александрова, Е. (2015). *Приложения на финансовите инструменти на ЕС за развитието на туризма в селските райони на Република България*. Шестата международна конференция, организирана от ПМФ при ЮЗУ, Благоевград, 10-13.06.2015 г. „Математиката и природните науки, география, екология и опазване на околната среда“

Александрова, Е. (2016). *Повишаване на конкурентоспособността на селските райони чрез финансови инструменти на ЕС*. Proceedings Book 2016 of the 8th World Conference for Graduate Research in Tourism, Hospitality and Leisure, Бодрум, 23 - 29 май 2016 г.

Александрова, Е. (2017). *Състояние и проблеми на селския туризъм в България през първия програмен период след присъединяването към Европейския съюз*. Proceedings Book 2016 of the 9th World Conference for Graduate Research in Tourism, Hospitality and Leisure, Картагена, 07 - 11 юни 2017 г.

(в съавторство) Станкова, М., Върсенска, И., Стоицова, А., Димитров, М., Александрова, Е. (2016). *Сигурност и устойчивост в туризма чрез адаптивни схеми* Proceedings Book 2016 of the 10th World Conference for Graduate Research in Tourism, Hospitality and Leisure, Аванос, 02 - 07 октомври 2018 г.

Представеният по процедурата автореферат отразява спецификата на дисертационния труд, и също като него се отличава с добър език, научен стил и грижливо техническо оформление.

ВЪПРОСИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Бих искала да поставя един въпрос, на който докторант Александрова да отговори по време на защитата: Какъв е нейният коментар: в каква степен са постигнати към 2019 г., очертаните от ЕС цели във връзка с Европейските структурни и инвестиционни фондове за България за периода 2014 – 2020 г. ?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът и извършената оценка на дисертационния труд ми дават основание да приема, че в дисертационния труд се съдържат научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Също така, от разработката е видно, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания в областта на управлението на селския туризъм и неговата конкурентоспособност, с акцент върху мерките за повишаването ѝ чрез финансовите инструменти на ЕС, както и че може да провежда самостоятелни научни изследвания (чл. 27 и 28 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ).

Въз основа на цялостната положителна оценка, посочените достойнства и конкретните научни приноси на дисертационния труд, убедено подкрепям присъждането на образователната и научна степен “доктор” на Елена Александрова-Георгиева.

20.05.2019 г.
Благоевград

РЕЦЕНЗЕНТ:
/доц. д-р М. Станкова/